

COLABORAREA BILATERALĂ MOLDO-UCRAINEANĂ

Tatiana BÎZGU

Catedra Istoria Românilor și Antropologie

L'Ukraine est l'un des deux états voisins, situés à l'est de la République de Moldavie. L'Histoire des relations moldo-ukrainiennes est assez longue, complexe et tumultueuse. Les deux capitales, devenues après la disparition de l'URSS des sujets indépendants de la vie internationale, ont essayé de développer un cadre favorable et qualitatif concernant les rapports bilatéraux. La République de Moldavie, ayant seulement deux voisins, a reconnu la nécessité de la création à ses frontières d'une atmosphère stable.

După proclamarea independenței la 27 august 1991, a început procesul de edificare a statalității Republicii Moldova. Unul din elementele-cheie ale acestui proces l-a constituit, pe de o parte, formularea intereselor naționale ale tânărului stat pe plan extern și, respectiv, elaborarea și promovarea priorităților în politica externă. În Concepția politicii externe, adoptată de Parlamentul de la Chișinău, se subliniază că Republica Moldova menține și va dezvolta raporturi de bună vecinătate cu statele limitrofe România și Ucraina [1].

Relațiile diplomatice dintre Republica Moldova și Ucraina au fost inițiate în martie 1992. La 23 octombrie 1992, ambele state au semnat Tratatul de bună vecinătate, prietenie și colaborare între Republica Moldova și Ucraina [2]. Prin acest Tratat s-a pus baza unor relații noi ale țărilor independente. Acest Tratat a fost ratificat la 1 noiembrie 1996 de Rada Supremă a Ucrainei și la 3 decembrie 1996 de Parlamentul Republicii Moldova.

Prevederile Tratatului au creat condiții propice pentru o cooperare fructuoasă în economie, transporturi, învățământ, știință, sănătate, informatică, turism, sport etc.

Într-un interviu acordat Agenției „Infotag” la 18 mai 2001, în ajunul vizitei sale oficiale în Ucraina, președintele Republicii Moldova, V.Voronin, a menționat: „De Ucraina ne leagă o lungă istorie și realitatea zilelor de azi. În Moldova se află cea mai mare diasporă ucraineană – 630.000 de persoane” [3].

Interesele comerciale și economice contribuie la apropierea dintre cele două state. Ucraina dispune de o uriașă piață de desfacere pentru produsele moldovenesti. Unul din cei mai importanți indicatori ai dezvoltării relațiilor noastre cu Ucraina este volumul operațiilor comerciale, evaluat în 1995 la 270 mln. dolari SUA, în 1996 – 300 mln. dolari SUA [4], iar în 2000 – 350 mln. dolari SUA [5].

Comerțul este acea verigă de legătură care poate stimula nu doar relațiile economice, dar și pe cele politice dintre statele noastre. Astfel, în decurs de numai cinci ani de colaborare moldo-ucraineană, din 1994 până în 1999, au fost încheiate mai mult de 20 de tratate și 64 acorduri bilaterale. O realizare de succes este crearea unei zone economice libere în regiunea Odesa cu participarea Ucrainei, Republicii Moldova și României [6].

Colaborarea economică a Republicii Moldova cu Ucraina a decurs în baza acestor acorduri. O importanță majoră are, de exemplu, Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei cu privire la folosirea în comun și protecția apelor de frontieră, semnat la Chișinău la 23 noiembrie 1994 [7].

La 13 decembrie 1993, la Kiev a fost semnat, între Republica Moldova și Ucraina, Tratatul privind asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală, ratificat la 4 noiembrie 1994 [8]. Acest act contribuie la menținerea unor relații de prietenie între cele două state, precum și la extinderea colaborării în sfera juridică.

În mod inevitabil, după declararea independenței, între cele două state au apărut anumite disensiuni teritoriale sau legate de disputarea proprietăților rămase pe teritoriul vecin.

Timp de șapte ani, 1992-1999, grupuri de experți au lucrat la soluționarea acestor probleme. Se schimbau președinți, guverne, parlamente, dar economiștii, serviciile de grăniceri, topografiile continuau să negocieze linia viitoarei frontiere. Grație unor compromisuri reciproce, s-a ajuns la o variantă finală și au fost aprobate materialele cartografice respective.

Tratatul cu privire la frontiera de stat a fost semnat la 18 august 1999, în timpul vizitei oficiale a Președintelui Republicii Moldova, P.Lucinschi, la Kiev. Acest document prevede un schimb original de teritorii: Moldova cedează Ucrainei 7,7 km ai autostrăzii ucrainene Odesa-Reni care trec pe lângă satul Palanca și primește ieșire la Dunăre și Marea Neagră în regiunea satului Giurgulești, unde se construiește un terminal petrolier, precum și proprietățile Căilor Ferate ale Moldovei aflate pe teritoriul Ucrainei, în apropiere de Basarabeasca, și terenul aferent [9].

Este imposibil a stabili cât de adecvat este acest schimb teritorial, unic, în felul său, în istoria mondială. Expertii ambelor părți consideră că acesta era singurul aranjament mulțumitor. Desigur, ei erau conștienți că și în Moldova, și în Ucraina se vor găsi forțe politice care vor critica dur documentul semnat. Anume din aceste considerente, în timpul semnării tratatului, părțile contractante au convenit cu privire la sincronizarea procedurii de ratificare.

Merită să fie apreciat efortul deputaților din Rada Supremă, care au ratificat tratatul în cauză în condițiile unei situații politice interne extrem de complicate, în ajunul alegerilor prezidențiale din toamna anului 1999, și în pofida acuzațiilor de „trădare a intereselor naționale”, care se făceau auzite la Kiev la adresa autorilor acestui document.

Conform unor surse, Ucraina a cedat în raionul Basarabeasca proprietăți în jur de 50 mln. dolari. Moldova a primit aproape 200 ha de teren. Valoarea financiară a terenului de la Giurgiulești nu este mare, dar valoarea sa strategică este greu de estimat, datorită faptului că, odată cu construirea terminalului, Moldova va avea acces liber la Marea Neagră.

Dintre toate formele de colaborare transfrontalieră regională cel mai înalt grad de instituționalizare la nivel de organe publice locale revine euroregiunilor.

Chestiunea creării euroregiunilor „Prutul de Sus” și „Dunărea de Jos” a fost pusă în discuție la întâlnirea dintre președinții celor trei state vecine: Ucraina, Moldova și România, din 3-4 mai 1997. Discuțiile s-au soldat cu luarea deciziei de a include în cadrul acestor euroregiuni unitățile administrativ-teritoriale corespunzătoare din Republica Moldova.

Această decizie și-a găsit expresia în Declarația comună a Președinților Republicii Moldova, României și Ucrainei privind colaborarea trilaterală din 4 iulie 1997. În art. 5 se stipula: „A susține inițiativele și proiectele desfășurate cu participarea celor trei state, în special dezvoltarea colaborării transfrontaliere și a legăturilor directe între unitățile administrativ-teritoriale, crearea euroregiunilor *Dunărea de Jos* și *Prutul de Sus*, precum și a unei zone economice libere în regiunea Reni–Galați–Giurgiulești”.

Continuarea acestui proces a fost asigurată de Declarația privind colaborarea trilaterală dintre Moldova, România și Ucraina, făcută la întâlnirea la nivel înalt de la Chișinău, la 22 octombrie 1998. Acest act accentua necesitatea de a sprijini organele administrației publice locale în eforturile de creare a euroregiunii „Prutul de Sus”. De asemenea, se acorda o atenție sporită eficientizării colaborării în cadrul euroregiunii „Dunărea de Jos”, creată cu puțin timp înainte [10].

Pe lângă documentele sus-numite, baza juridică a creării euroregiunilor „Prutul de Sus” și „Dunărea de Jos” este asigurată de Tratatul de bună vecinătate, prietenie și colaborare dintre Ucraina și Republica Moldova, semnat în octombrie 1992, și de Acordul încheiat între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei cu privire la punctele de trecere la frontiera de stat moldo-ucraineană și simplificarea formalităților la trecerea frontierei de către cetățenii care locuiesc în raioanele de frontieră, semnat la 11 martie 1997.

Trebuie de menționat că la summitul moldo-româno-ucrainean, desfășurat la 3-4 iulie 1997, a fost acceptată propunerea părții ucrainene referitor la crearea euroregiunii „Prutul de Sus” ca proiect-pilot, cu extinderea sa ulterioară și succesivă în euroregiunea Carpați–Marea Neagră, în bazinele râurilor Prut, Nistru și Siret, cu elaborarea și aplicarea, în regiunile de frontieră, a unui sistem de cooperare între organele administrației de stat și ale administrației publice locale, între organisme specializate în protecția mediului, securitate ecologică, monitoring, apărare civilă, control sanitaro-epidemiologic, precum și între agenții economici.

Necesitatea fondării unei euroregiuni a devenit evidentă odată cu determinarea de către organele administrative centrale și locale și în special de către agenții economici din cele trei țări ale cointeresării lor reciproce în implementarea unor mecanisme moderne de administrare, care ar asigura siguranța ecologico-tehnogenă la toate etapele ciclului vital de producție și consum. Ambii factori ar contribui la ridicarea capacității concurențiale a producției, ar stimula procesele de privatizare, atragere a investițiilor și reconstrucție, simultan cu crearea unui climat sigur de dezvoltare social-economică în regiune.

De asemenea, se proiecta crearea premiselor necesare pentru prelucrarea, realizarea și propagarea unor soluții noi unificate, care îmbină organic dezvoltarea social-economică a regiunilor cu principiile dezvoltării durabile (siguranță ecologico-tehnogenă, formarea unei conștiințe ecologice a populației etc.).

Un vector important al parteneriatului regional dezvoltat de Republica Moldova este regiunea Cernăuți. În decurs de mai mulți ani, raioanele Briceni, Edineț și Ocnîța au colaborat fructuos cu această regiune ucraineană preponderent în sfera agriculturii. Era o colaborare directă, la obiect, în vederea soluționării unor

probleme concrete apărute la partenerii de pe cele două părți ale graniței, fără pompă și politicianism. După reforma administrativ-teritorială din Moldova, conducerea regiunii Cernăuți s-a adresat consiliului județului Edineț, ce reunea raioanele sus-numite, cu propunerea de a se semna un protocol de cooperare.

Dat fiind că Moldova și Ucraina sunt legate nu doar de o frontieră comună, ci și de tradiția unor relații de bună vecinătate, oficialitățile de la Chișinău și Kiev au trecut la o nouă etapă de cooperare, în care prioritare sunt aspectele economice.

La 9 iunie 2000, la Odesa, a avut loc Summit-ul Belarus–Republica Moldova–Ucraina. El a fost consacrat problemelor de asigurare a unor condiții favorabile pentru tranzitul de mărfuri pe teritoriul Ucrainei în direcția nord-sud, cu toate tipurile de transport. Programul întâlnirii prevedea și alte chestiuni importante cu privire la comerț și aprovizionarea cu energie [11].

La 16 iulie 2001, între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei a fost încheiat Acordul cu privire la regimul de utilizare a sectorului de autostradă ucraineană Odesa-Reni, care trece prin teritoriul Republicii Moldova, precum și a sectorului prin care trece acesta [12].

Datele statistice denotă că parteneri prioritari în comerțul exterior al Republicii Moldova rămân a fi statele din cadrul CSI, României și țărilor din Uniunea Europeană revenindu-le partea mai mică a exportului moldovenesc. În ce privește importul din țările CSI, acesta, începând cu anul 1998, a început să scadă, iar din țările Uniunii Europene și România să crească, ceea ce vorbește despre o relativă apropiere a mărfurilor moldovenești de standardele europene.

Republica Moldova se orientează spre a se integra în spațiul economic european și mondial, în primul rând spre o colaborare economică fructuoasă cu Ucraina.

În ceea ce privește relațiile economice ale Republicii Moldova cu Ucraina, de menționat că în acest sens deja au fost semnate peste 100 de acorduri, tratate, convenții și protocoale de colaborare ce acoperă tot spectrul de probleme de interes comun.

Valoarea comerțului cu Ucraina a înregistrat o creștere de la 175,5 mln. dolari în 1992 la 308,4 mln. dolari în 1996, după care a urmat o scădere până la 11,7 mln. dolari în 1999, ca apoi să crească la 265,0 mln. dolari în 2002. Ponderea Ucrainei în totalul comerțului exterior a înregistrat o fluctuație între 10,6% (în 1999) și 18,1% (în 1995), iar ponderea în comerțul cu țările CSI s-a situat între 21,5% și 26,1% în anii 1992-2000, fiind în creștere în ultimii doi ani, ajungând în 2002 până la 34,1%.

Valoarea exportului s-a redus de la 8,5 mln. dolari în anul 1992 la 32,6 mln. dolari în anul 1999, înregistrând o creștere mai accelerată în ultimii doi ani, ajungând la valoarea de 61,4 mln. dolari în anul 2002.

Valoarea importurilor a înregistrat oscilații între 104,6 mln. dolari (în anul 2000) și 261,9 mln. dolari (în anul 1996), excepție fiind anii 1992 cu o valoare de 94,0 mln. dolari și 1999 cu o valoare de 79,1 mln. dolari. Soldul balanței comerciale cu Ucraina este cronic deficitar, având un grad de acoperire al exporturilor cu importuri de 86,7% în anul 1992 și de doar 17,8% în anul 1996.

În primul semestru al anului 2003, valoarea comerțului exterior cu Ucraina a fost de 188,8 mln. dolari, fiind deci în creștere cu 62,9 mln. dolari față de aceeași perioadă a anului 2002; exporturile s-au micșorat cu 2,6 mln. dolari, iar importurile s-au majorat cu 65,5 mln. dolari, sau cu 171,7%, ceea ce a dus la mărirea deficitului balanței comerciale de la 56,7 mln. dolari la 124,8 mln. dolari [13].

În cadrul vizitei Președintelui V.Voronin în regiunea Odesa din noiembrie 2002, autoritățile Republicii Moldova și ale acestei regiuni din Ucraina au semnat un Protocol de colaborare între Republica Moldova și regiunea Odesa în domeniul economic, al ocrotirii sănătății, ecologiei și învățământului [14].

Protocolul prevede crearea unor condiții mai favorabile pentru atragerea investițiilor în sfera industrială, în sectorul agricol, precum și intensificarea cooperării în vederea contracarării migrației ilegale, a contrabandei de transportarea mărfurilor, a criminalității transfrontaliere.

În anul 1998 Ucraina a devenit al doilea partener la importuri cu Republica Moldova (de exemplu, în 1998 toată energia electrică importată de către Moldova – 1869,6 mln. kWh – provenea din această țară). În plus, în 1998 Moldova importa din Ucraina: 86,2% din cantitatea totală de cărbune; 97,8% din cantitatea totală de cimenturi hidraulice etc. Drept consecință, ponderea exportului României a trecut, de pe locul doi pe locul cinci, iar al Ucrainei, invers – de pe locul cinci s-a plasat către anul 2000 pe locul doi. În ce privește derularea importului, în anii 2000-2001 România și Ucraina, de asemenea, s-au schimbat cu locurile: în anul 2001 pe locul întâi s-a plasat Ucraina.

În ultimii ani au fost atinse înțelegeri principiale într-un șir de chestiuni contradictorii, de exemplu: recunoașterea proprietăților Republicii Moldova din Ucraina, problemele teritoriale ș.a. Anume acest nod de prob-

leme împiedică dezvoltarea relațiilor moldo-ucrainene. Totuși, a mai rămas un mic „nod”: amplasarea pe teritoriul ucrainean a unor posturi vamale moldo-ucrainene, a căror creare este o măsură indispensabilă după ce Chișinăul oficial a introdus noi sigilii vamale la 1 septembrie 2001, iar administrația de la Tiraspol nu dorește să recunoască regulile vamale internaționale.

În problema Transnistriei Ucraina a susținut consecvent la toate nivelurile integritatea teritorială a Moldovei. Fiind un stat-garant, Ucraina propune efectuarea unor consultații multilaterale, cu participarea părților din conflict și a Ucrainei, Rusiei și OSCE în calitate de mediatori.

În octombrie 2001, șefii cabinetelor de miniștri ai Moldovei și Ucrainei au parafat protocoalele cu privire la schimbul de instrumente de ratificare a Acordului privind frontiera de stat dintre Moldova și Ucraina, încheiat în 1999, și a Acordului privind reglementarea proprietății, încheiat în 1994. Miniștrii Culturii ai Moldovei și Ucrainei au semnat un Acord de cooperare pentru anii 2001-2005. Conducătorii organelor administrației locale din județele de frontieră din Moldova (Edineț, Cahul, Lăpușna, Soroca și Tighina) și regiunile învecinate din Ucraina (Odesa, Vinița și Cernăuți) au elaborat împreună un protocol privind întâlnirea consacrată dezvoltării cooperării transfrontaliere și regionale. În afară de aceasta, cei doi prim-miniștri au semnat un protocol conform căruia părțile se obligă să încheie procesul de negocieri în problema creării unor posturi vamale mixte. Acest document cuprinde și angajamentul părții ucrainene de a institui o comisie guvernamentală specială care va studia chestiunile legate de proprietățile Republicii Moldova din Ucraina, precum și includerea pe agenda Comisiei interguvernamentale pentru cooperare comercial-economică a chestiunilor referitor la reducerea taxelor vamale în vederea creșterii exportului și tranzitului de mărfuri moldovenești prin Ucraina. Părțile au discutat, de asemenea, posibilitatea de a exporta energie electrică din Ucraina în Moldova.

Declarația proeuropeană a noului Președinte ales al Ucrainei, Victor Iușcenko, subliniază tendința de colaborare și bună vecinătate cu toate țările, inclusiv cu Republica Moldova.

În perioada 14-21 iunie 2004, Liga Națională pentru dezbateri din Moldova și Centrul de cercetare a problemelor societății civile din Ucraina au realizat un proiect orientat spre o cercetare comparată a particularităților dezvoltării sectorului asociativ în Moldova și Ucraina în condițiile schimbării tabloului politic regional [15]. Acest proiect a contribuit la cercetarea și soluționarea anumitelor probleme ale societății civile din ambele țări.

În consecință, menționăm că relațiile bilaterale moldo-ucrainene au evoluat în anii 1991-2005 în ascensiune, iar dialogul politic dintre cele două state a dobândit un caracter constant constructiv. Drept urmare, raporturile moldo-ucrainene au devenit mai bogate în conținut și mai intense, extinzându-se pe multiple planuri. La temeliile juridice ale acestor raporturi stau circa 100 tratate, acorduri și convenții care se referă la un spectru larg de probleme politice, economice și umanitar-culturale. Acestea sunt menite să asigure în continuare o dezvoltare a relațiilor de prietenie și colaborare reciproc avantajoase între Republica Moldova și Ucraina.

Practica istorică a demonstrat că Republica Moldova poate să se dezvolte și să avanseze în toate domeniile vieții numai în cadrul colaborării fructuoase cu Ucraina.

Referințe:

1. Cernencu M., Galben A., Rusnac Gh., Solomon C. Republica Moldova: Istoria Politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.1. - Chișinău, CE USM, 2000, p.97.
2. Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990- 1998). Vol. XXII. - Chișinău: Moldpres, 1999, p.8-14.
3. Независимая Молдова, 18 мая 2001.
4. Moldova și Lumea. - 1998. - Nr.7-8. - P.2.
5. Moldova Suverană, 25 decembrie 2000.
6. Moldova și Lumea. - 1999. - Nr.3-4. - P.3.
7. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 1995. - Nr.3. - P.128.
8. Бюллетень Арбитража Республики Молдова. - 1995. - №2. - С.22-26.
9. Экономическое обозрение. - 2000. - №22 (июнь). - С.21.
10. Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene. - Chișinău, 2000, p.219.
11. Независимая Молдова, 13 июня 2001.
12. Независимая Молдова, 17 июля 2001.
13. Anuarul Statistic al Republicii Moldova 1993-2000; Moldova în cifre. Culegere succintă de informații statistice. - Chișinău, 2003.
14. Moldova Suverană, 2 noiembrie 2002, p.3.
15. Енин Е., Левусь Д., Чиримпей К. Особенности развития негосударственного сектора в Молдове и Украине в условиях изменения региональной политической картины // Cooperare regională și integrare europeană în sud-estul Europei: Studii de caz. - Chișinău, USM, 2006, p.46-52.

Prezentat la 10.04.2007